

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף יב

לבתר דנפק: לאחר שיצא רב נחמן, אמר עולא ליושבים לפניו: 'כך אמר רבי אלעזר, גובים מעבדים אפילו מיתומים', לפי שעבדים דינם כקרקעות.

אמר רב נחמן: עולא נשטמ ממני ואמר שמדובר שעשה את העבד 'אפותיקי' משום שחשש שמא אנצח אותו בקושיות, לפי שאני סובר שעבדים דינם כמטלטלין.

הוה עובדא: היה מעשה בעיר נהרדעא והדיינים של נהרדעא גבו מעבדים שהיתומים ירשו מאביהם, וכן היה מעשה בעיר פומבדיתא. אמר להם רב נחמן - 'לכו והחזירו את העבדים ליתומים, ואם לא, אגבה ממכם את הארמון שלכם'.

א"ל רבא לר"נ: והרי עולא ורבי אלעזר ודייני נהרדעא ורב חנא בר ביזנא כולם סוברים שעבדים כקרקעות וגובים אותם אפילו מיתומים, אבל אתה שסובר שדינם כמטלטלין כמו מי אתה סובר?

א"ל אנא מתניתא ידענא: ענה לו רב נחמן - אני יודע ברייתא ששנה אבימי: פרוזבול מועיל רק אם יש ללווה קרקע אבל אינו מועיל אם יש ללווה עבדים, לפי שדינם כמטלטלין. וכן מטלטלין נקנים עם הקרקע, דהיינו שאם מכר לו קרקע ומטלטלין, ברגע שהקונה החזיק בקרקע קנה גם את המטלטלין למרות שלא עשה בהם קניין משיכה, אבל אין מטלטלין נקנים עם העבדים, דהיינו שאם החזיק בעבדים לא קנה את המטלטלין. ע"כ הברייתא. מכרייתא זו מוכיח רב נחמן שעבדים דינם כמטלטלין ולא כקרקעות.

לימא כתנאי וכו': אולי נחלקו התנאים האם עבדים דינם כקרקע או כמטלטלין, שהרי בברייתא אחת נאמר 'החזיק בעבדים לא קנה מטלטלין', וא"כ נאמר שהיא סוברת שעבדים אינם כקרקע, ובברייתא אחרת נאמר 'החזיק בעבדים קנה מטלטלין', וא"כ נאמר שהיא סוברת שעבדים דינם כקרקע, והמחזיק בקרקע קנה מטלטלין.

דחיה: אמר רב איקא בריה דרב אמי: שתי הברייתות סוברות שעבדים דינם כקרקעות, והברייתא שאמרה 'החזיק בעבדים לא קנה מטלטלין' סוברת שכדי לקנות מטלטלין אגב קרקע צריך שהקרקע תהיה כמו 'ערים מצורות שביהודה' (= יבואר להלן), דהיינו קרקע קבועה שאינה ניידת, אבל עבדים אמנם דינם כקרקע אבל הם קרקע ניידת (= שהם הולכים ממקום למקום), ולכן אם החזיק בעבדים לא קנה מטלטלין.

דתנן: וכפי שלמדנו במס' קידושין - אם מכר מטלטלין (= נכסים שאין להם אחריות) עם הקרקע (נכסים שיש להם אחריות), ברגע שהקונה קנה את הקרקע בכסף שטר וחזקה נקנו המטלטלין עם הקרקע.

מנהני מילי: לומדים זאת ממה שנאמר בספר דברי הימים - "וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מִתְּנוֹת רְבוֹת לְכֶסֶף וְלַזָּהָב וְלַמְגָדוֹת עִם עָרֵי מְצֻרוֹת בְּיְהוּדָה", דהיינו שהמלך יהושפט נתן לבניו במתנה ערים (= קרקעות) ומטלטלין, והוא הקנה להם את המטלטלין אגב הקרקעות, ומכאן לומדים שמטלטלין נקנים אגב הקרקע. וכן דוקא קרקע שאינה ניידת.

איכא דאמרי: רב איקא דוחה: שתי הברייתות סוברות שעבדים דינם כמטלטלין. הברייתא שאמרה שהמחזיק בעבדים 'לא קנה מטלטלין' מובנת. ואילו הברייתא שאמרה ש'קנה מטלטלין' מדברת שהעבד סוחר את המטלטלין על גופו.

קושיא: וכי עודן עליו מאי הוי? וכו': מה מועיל שהמטלטלין עליו, והרי הוא נחשב כ'חצר מהלכת' משום שהוא הולך ממקום למקום, וחצר מהלכת אין לה דין 'חצר' ואינה יכולה לקנות. ואם תאמר שמדובר באופן שהעבד עומד במקומו? הרי מכיון שהוא יכול ללכת, אם כן גם כשהוא עומד זה לא מועיל, כי הוא כבר נחשב 'חצר מהלכת'.

תירוץ: והלכתא בכפות: מדובר שהעבד קשור והוא לא יכול לזוז, ואז הוא דומה ל'חצר', ולכן כשהוא קונה את העבד הוא קונה גם את המטלטלין שעליו.

קושיא על הברייתא הנ"ל (שהובאה בלימא כתנאי):

והתניא החזיק בקרקע קנה עבדים: ואילו בברייתא למעלה נאמר 'החזיק.. בקרקעות לא קנה עבדים'.

תירוץ: התם בעומדין בתוכה: כשהעבדים עומדים בתוך הקרקע - אם קנה את הקרקע הוא קונה גם את העבדים.

מכלל: מדוייק מהתירוץ הזה, שהברייתא האומרת שלא קנה את העבדים - מדברת כשהם לא עומדים בתוכה.

הניחא: כל זה ניחא לפי האיכא דאמרי בדברי רבי איקא שלכו"ע עבדים כמטלטלין. לפי זה רק כשהעבדים עומדים בתוך השדה - כשהוא קונה את השדה הוא קונה גם אותם ב'קנין אגב', אך כשהם לא עומדים בתוכה הוא לא קונה אותם. אבל לפי הלשון הראשון בדברי רבי איקא שלכו"ע עבדים כקרקע - מדוע הם צריכים לעמוד בתוך הקרקע, הרי אמר שמואל: מכר לו עשר שדות וכו'.

ולטעמיה: ולטעמך המקשן שאתה אומר שלאיכא דאמרי שעבדים כמטלטלין ניחא - גם קשה: מדוע העבדים צריכים לעמוד בתוך השדה בשביל להיקנות בקנין אגב, והרי קיימא לן שמטלטלין נקנים אגב קרקע גם אם הם לא צבורים בתוכה?

אלא מאי אית לך למימר: אלא מה יש לך (המקשן) לתרץ? שיש הבדל בין מטלטלין הקבועים במקומם שהם נקנים בכל מקום, לבין מטלטלין ניידים (עבדים) שהם נקנים דוקא כשהם בתוך הקרקע. אם כן גם ללשון הראשון שעבדים נחשבים כקרקע - נתרץ שיש הבדל בין קרקע נייחת לקרקע ניידת.

דהיינו, שמואל שאמר שהקונה עשר שדות כשהחזיק באחת קנה את כולם - מדבר רק על קרקע קבועה, והטעם משום שגוש הקרקע הוא בעצם גוש אחד בכל העולם, ולכן כשהחזיק בקרקע אחת קנה גם את שאר הקרקעות המחוברות אליה. אבל בקרקע ניידת, מכיון שהיא לא מחוברת לשאר הקרקעות, צריך שהיא תהיה בתוך הקרקע הקבועה בכדי לקנות אותה אגב אותה קרקע, אבל אם היא לא בתוכה אי אפשר לקנותה בקנין אגב. ונמצא שזהו ההבדל בין שתי הברייתות: האם העבד עומד בתוך הקרקע או לא וכנ"ל.

*

למדנו במשנה: אם הזקתי נכסים שאין בהן דין מעילה אני חייב לשלם, אבל נכסים שיש בהם דין מעילה כגון בהמות של 'הקדש' אני פטור, משום שכתוב "וְכִי יִגַּף שׂוֹר אִישׁ אֶת שׂוֹר רֵעֵהוּ" ולא של הקדש.

מעילה הוא דלית בהו: מלשון המשנה מדוייק שדוקא דין 'מעילה' אין בנכסים שהזקתי אותם, אבל גם אם יש בהם 'קדושה' בכל אופן אני חייב אם הזקתי אותם. והיינו בהמה שהוקדשה לקרבן שלמים, וכדלהלן.

מאן תנא?: מיהו התנא של משנתנו הסובר כן? הוא רבי יוסי הגלילי, הסובר ש'קודשים קלים' נחשבים לממון בעלים.

דהיינו, יש שני סוגי קרבנות: 'קודשי קודשים' כגון חטאת עולה אשם, ו'קודשים קלים' כגון שלמים בכור מעשר. בנוסף, יש דין של 'שבועת הפקדון'. המפקיד בהמה אצל חבירו ובא לקחת אותה בחזרה, וחבירו כופר ונשבע לשקר שלא קיבל אותה לפקדון, ולאחר מכן הוא הודה שבאמת הבהמה אצלו - הוא משלם מלבד הקרן גם תוספת של חומש, וכן חייב להביא קרבן אשם.

רבי יוסי הגלילי אומר שאפילו אם הפקיד אצל חבירו בהמת שלמים, וחבירו כפר ונשבע והודה - הוא חייב חומש ואשם. כי נאמר בפסוק "נִפְּשׁ כִּי תַחֲטָא וּמַעְלָה מַעַל בִּי-הִזְהוּ וְכַחַשׁ בְּעַמִּיתוֹ בְּפִקְדוֹן" (מ'וכיחש בעמיתו' לומדים שדוקא כשנשבע על ממון של חבירו חייב ולא על של הקדש, אמנם רבי יוסי הגלילי לומד מ'ומעלה מעל בה' שאפילו אם נשבע על קודשים קלים חייב).

נמצא שלדעת רבי יוסי הגלילי קודשים קלים נחשבים ממון בעלים, וממילא שור של שלמים שהם קודשים קלים נחשב 'שור רעהו', ולכן אם הזיקו אותו חייבים לשלם.

קושיא: **והתנן המקדש בחלקו:** המקדש אשה בחלק שקיבל מבשר הקרבן, בין אם מדובר בכהן שקיבל בשר מקודשי קדשים (וכן מקודשים קלים), ובין בישראל שקיבל בשר מקדשים קלים (קרבן שלמים) - אינה מקודשת. לכאורה המשנה הזו חולקת על רבי יוסי הגלילי הסובר שקודשים קלים הם 'ממון בעלים', כי אם כן המקדש בבשר שלמים צריכה להיות מקודשת.

דחיה: **אפילו תימא:** אפילו אם תאמר שהמשנה הזו סוברת כרבי יוסי הגלילי אין זו קושיא. כי רבי יוסי הגלילי דיבר דוקא על קרבן בחיים, שמכיון שאחריות הקרבן על הבעלים הוא נחשב לממונו. אבל לאחר ששחטו אותו בבית המקדש הוא נחשב ל'ממון גבוה', והכהן והבעלים שמקבלים את הבשר הם מקבלים את זה מ'שולחנן של הקב"ה'.

קושיא: **ומחיים מי אמר:** האם רבי יוסי הגליל סובר שקרבן קודשים קלים בעודו בחיים נחשב ממון בעלים? והרי קשה על כך כדלהלן. הגמרא מביאה משנה, ועליה ביאור של רב נחמן, ועליו קושיא של רבא, ועליו תירוץ של רבינא. ומכל זה מקשה על מה שאמרנו בדעת רבי יוסי הגלילי.

בכור: אדם שנולד לו בכור מבהמה טהורה עליו להביאו לכהן. אם הוא תמים על הכהן להקריבו ולאוכלו בירושלים כבשר 'קודשים קלים'. אבל אם נפל בו מום, מותר לכהן לשוחטו ומותר באכילה לזרים.

המשנה מדברת בזמן הזה שאין בית המקדש ולא מקריבים את הבכור. מותר לכהן שקיבל אותו למכור אותו לכהן אחר והוא ימתין עד שיפול בו מום וישחוט אותו. אבל אסור למכור בכור תמים שחוט, שהרי הוא קודשים שנשחטו בחוץ (מחוץ לבית המקדש) האסורים בהנאה וצריך לקבור אותו. אמנם אם כבר נפל בו מום יכול הכהן למכור אותו בין חי ובין שחוט. וכן מותר לו לקדש בו אשה כי הוא נחשב לממונו של הכהן (משום שמשעת לידתו הוא שייך כבר לכהן).

ואמר רב נחמן אמר רבה בר אבוא: דוקא בזמן הזה יכולים הכהנים למכור את הבכור שקבלו כשהוא חי תמים, משום שהבכור לא עומד להקרבה ולכן הוא נחשב 'ממון בעלים'. אבל בזמן בית המקדש שהבכור עומד להקרבה הוא לא נחשב ממון בעלים כשהוא חי, ולכן הם לא יכולים למכור אותו.

ואתיביה רבא לרב נחמן: מהברייתא של רבי יוסי הגלילי הנ"ל האומר שקודשים קלים הם ממון בעלים, ואם כן בכור שהוא קודשים קלים אמור להיות 'ממון בעלים' אפילו בזמן שבית המקדש קיים! כי רבי יוסי הגלילי מדבר על הפסוק של מעילה המחייב להביא קרבן אשם בזמן בית המקדש.

ומשני רבינא: רבי יוסי הגלילי מדבר בכור בחו"ל, ואליבא דרבי שמעון שאמר שאם כבר בא הבכור מחו"ל לבית המקדש יקריבו אותו. משמע מדבריו שלכתחילה אין להביא אותו לבית המקדש, אלא ירעה עד שיסתאב. ולכן מכיון שבכור בחו"ל לא ראוי להקרבה אמר רבי יוסי הגלילי שהוא נחשב לממון בעלים. אבל בכור חי תמים בארץ מודה רבי יוסי הגלילי שהוא לא ממון בעלים.

ואם איתא: הקושיא: אם רבי יוסי הגליל סובר שקודשים קלים בחיים הם ממון בעלים, אם כן רבינא לא היה יכול לתרץ שרב יוסי מדבר על בכור בחו"ל, שהרי

אפילו בארץ הוא ממון בעלים. ולכן היה עליו לתרץ שהמשנה 'בכור מוכרין אותו תם חי' מדברת אליבא דרבנן החולקים על רבי יוסי הגלילי. ומזה שרבינא לא תירץ כך, מוכח שרבי יוסי הגלילי סובר שקודשים קלים אפילו מחיים הם לא ממון בעלים (חוץ מבכור בחו"ל)!

תירוץ: אמר לך מתנות כהונה קאמרת? וכו': רבי יוסי הגלילי לא דיבר כלל על 'מתנות כהונה' כגון בכור (בארץ) שהוא אחד מעשרים וארבע מתנות כהונה - שהם ודאי ממון גבוה שהקב"ה זיכה לכהנים. ולכן בבכור מודה רבי יוסי הגלילי שאפילו כשהוא בחיים הוא ממון גבוה. ורבי יוסי הגלילי דיבר על קודשים קלים כגון שלמים שהם ממון בעלים כשהם בחיים, כי הבעלים הישראל שהקדיש אותם עדיין לא זכה בהם משולחן גבוה, עד לאחר שישחטו אותם ואז יזכו בהם הבעלים והכהנים משולחן גבוה והם יהיו 'ממון גבוה'.

ואמנם רבי יוסי הגלילי דיבר גם על בכור כפי שמוכח בכרייתא לקמן בגמרא, אלא שעל כך אמר רבינא שמדובר בבכור בחו"ל.

ולכן רבינא העמיד את דברי רב נחמן כרבי יוסי הגלילי לענין בכור, ולא תירץ שהמשנה כדעת רבנן, משום שבבכור גם רבי יוסי הגלילי מודה שהוא ממון גבוה כשהוא בחיים. ולכן הוצרך רבינא לתרץ שרבי יוסי הגלילי שדיבר על 'קודשים קלים' הכוללים שלמים ובכור, בהכרח מתכוון לבכור בחו"ל.